

Lutki

za žiři, starjejřych, wótkubłařki
a wótkubłařje / für Kinder, Eltern
und ErzieherInnen

2020 | 3

Wopšimješe

za žiši

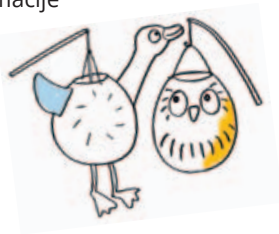
- 1 Gusło Mjertynowego placcka
- 7 Wupjac sebje swójske Mjertynowe placcki!
- 8 Spiw: My lube serbske žiši smy
- 9 Gronka wó zwěrjetach
- 10 Žaseš małych tšašydłow

za starješych / für Eltern

- 11 Móljenja pši píswojenju rěcy w žiśecem starstwje – 2. žěl
Störungen des Spracherwerbs im Kindesalter – Teil 2

za wótkubłaŕki

- 14 Didaktisko-metodiske pórucenje za žiši w góletkowni
Didaktisch-methodisches Angebot für Krippenkinder
- 16 Rěčne pórucenje k swětemu Mjertynuju
- 18 Swěty Mjertyn a pšosaŕ
- 19 Kónik, kónik, drebeco / Swěty Mjertyn rejtujo
- 20 Mój słownick
Mein kleines Wörterbuch
- 21 Informacije

IMPRESUM

LUTKI – 19. lětnik

Za lažčeješe běžne cytanje wužywamy žeńskece pomjenjenja, na pš. wótkubłaŕka. Se wě, až su pšecej teke muskece zastupniki pówołańskego stawa měnjone.

Der einfacheren Lesbarkeit wegen verwenden wir in bestimmten Fällen nur die weiblichen Bezeichnungen, z. B. die Erzieherin. Selbstverständlich sind auch immer männliche Personen des entsprechenden Berufsstandes gemeint.

Wudawaŕ / Herausgeber

Domowina – Zwězk Łužyskich Serbow z. t., Rěčny centrum WITAJ
Domowina – Bund Lausitzer Sorben e. V., WITAJ-Sprachzentrum

Domowina z. t. z Rěčnym centrumom WITAJ spěchujo se wót Załožby za serbski lud, kótaraž dostawa lětnje pódpěru z dankowych srědkow na zakłaže góspodaŕskich planow, wobzamknjonych wót Zwězkowego sejma, Krajnego sejma Bramborskeje a Sakskego krajnego sejma.

Die Domowina e. V. mit dem WITAJ-Sprachzentrum wird gefördert durch die Stiftung für das sorbische Volk, die jährlich auf der Grundlage der beschlossenen Haushalte des Deutschen Bundestages, des Landtages Brandenburg und des Sächsischen Landtages Zuwendungen aus Steuermitteln erhält.

Redaktorka / Redakteurin

Weronika Butendeichowa

Dolnoserbski pšeložk / Niedersorbische Übersetzung

Jill-Francis Ketličojc

Wugótowanje / Gestaltung

ibranka.grafika

Ilustracije / Illustrationen

Martina Burghart-Vollhardt

Fota / Bilder

Clemens Škoda (titulak); Pixabay.com (b. 12); RCW (b. 11); Helena Rjedžina (b. 14), LND (slězna wobalka)

Šišč a wězanje / Druck u. Bindung

SAXOPRINT GmbH

Gusto Mjertynowego placka

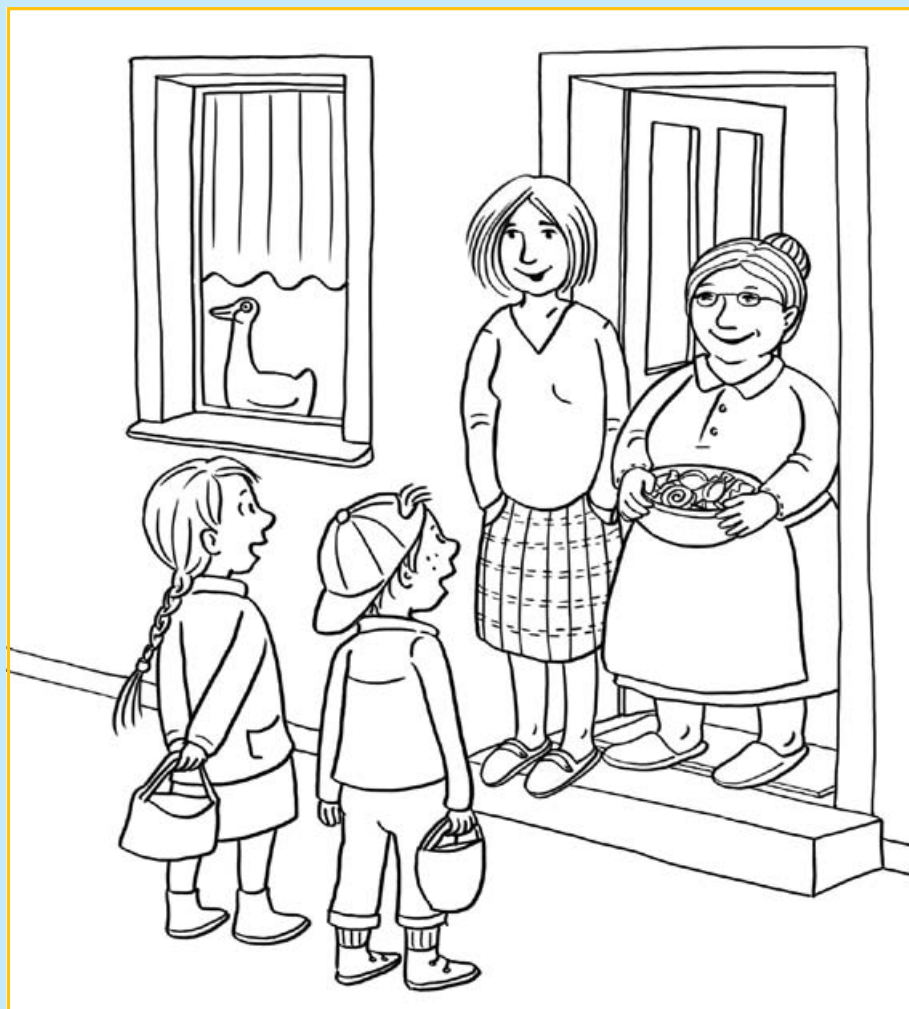
Der Zauber des Martinkekses

Wobrazowe tšojeńko
k wumólowanjeju a zasej-
wulicowanjeju

tekst: Annamaria Hadankec

ilustratorka: Martina Burghart-Vollhardt

Wótpołdnja se zmakaju wšykne žiši
wesrjeź jsy. Teke Witko a Alenka
z nimi ganjatej wót doma k domoju
a spiwaju:

»Wjele gluki žycymy
a se pěknje pšašamy,
njej' how swěty Mjertyn był,
njej' ga nic how wóstajil!«

Mamy a stare mamy se wjasele tomu
spiwoju a pońje žěka dla žišam jich
měški z mandarinami a słodkościami.

Am Nachmittag treffen sich alle Kinder
in der Dorfmitte. Auch Witko
und Alenka laufen mit ihnen von Haus
zu Haus und singen:

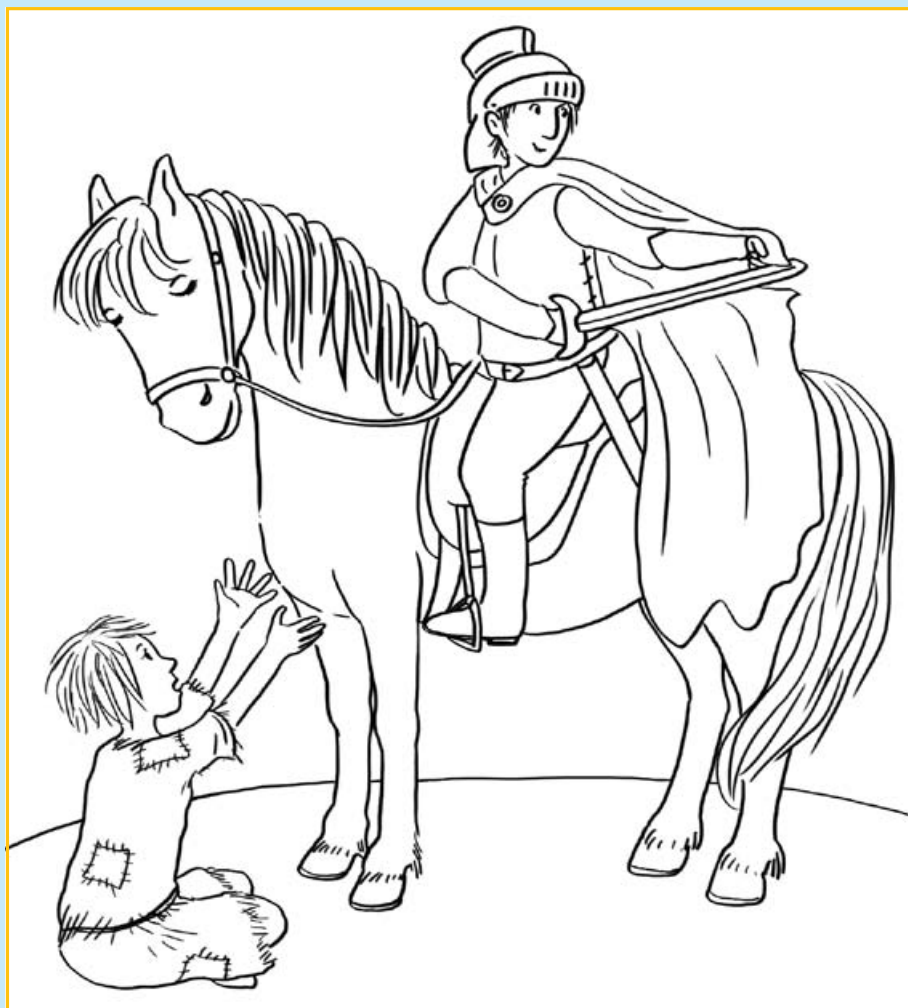
»Liebe Leute, seid erfreut,
gute Wünsche bring' wir heut'.
Ließ der gute Martin auch
Süßes für den Kinderbauch!«

Die Mütter und Großmütter freuen sich
über das Lied und füllen den Kindern
zum Dank ihre Beutel mit Mandarinen
und Süßigkeiten.

Wjacor jězo mama z Witkom namšu. Pši kapałce jo južo wjele žiši. Kužde góle žarży lampion w ruce. Teke Witko ma lampion w formje gusy. Alenka pšizo k njomu a groni: »Ty pak maš rědne swětlaško. To drje jo gus, kótaraž jo swětogo Mjertyna pšeražiła, ako jo se schował, nic ga?«

Am Abend fährt die Mutter mit Witko zur Andacht. An der Kapelle sind schon ziemlich viele Kinder. Jedes Kind hält einen Lampion in der Hand. Auch Witko hat einen Lampion in Form einer Gans. Alenka kommt zu ihm und sagt: »Du hast aber ein schönes Lichtlein. Das ist wohl die Gans, die den heiligen Martin verraten hat, als er sich versteckt hat, was?«

Naraz psirejtujo muž we wójaárskej drastwje. Ma dľujki cerwjeny pľáč. Pši kapalce sejži pšosař. Tomu jo bejnje zyma. Swěty Mjertyn na kónju rozdžěljo z mjacom swój pľáč a dari poľjucu pšosarjeju. Na to zaspawaju starješe a žiši: »Swěty Mjertyn, swěty Mjertyn, swěty Mjertyn na kónju, rejtujo na zymskem dnju ...«.

Plötzlich kommt ein Mann in Soldatenkleidung angeritten. Er trägt einen langen roten Mantel. Bei der Kapelle sitzt ein Bettler. Dem ist sehr kalt. Sankt Martin auf dem Pferd teilt mit einem Schwert seinen Mantel und schenkt eine Hälfte dem Bettler. Darauf singen Eltern und Kinder: »Sankt Martin, Sankt Martin, Sankt Martin ritt durch Schnee und Wind, sein Ross das trug ihn fort geschwind ...«.

Pótom šěgnu wšykne za kónjom swětego Mjertyna na farski dwór. Góspozarčka stoj južo pši źurjach z połnymi kobjelkami. W nich su Mjertynowe placki w formje wójaka na kónju. Kužde góle smějo se bje jaden wzeš. Luiza južo na swójom placku gnyboco. Pótom pak se pšaša: »Witko, cogodla ga njeješ twój plack?« Witko pak se jano šybale smejkoco.

Danach ziehen alle hinter dem Pferd des heiligen Martins zum Pfarrhof. Die Haushälterin steht schon mit gefüllten Bügelkörbchen an der Tür. Darin sind Martinskekse in Form eines Soldaten auf einem Pferd. Jedes Kind darf sich einen nehmen. Alenka knabbert schon an ihrem Keks. Dann jedoch fragt sie: »Witko, warum isst du denn nicht deinen Keks?« Witko lächelt aber nur schelmisch.

Doma ženjo Witko ned ze swójeju swě-
šeceju gusu do jśpy, źož starka w sedle
sejżi. Witko sednjo se jej na klin a źěli
swój plack. »Toś ta połojca jo za tebe,
starka!«, groni Witko a starku kśuśe
wobejma.

Zu Hause läuft Witko mit seiner leuch-
tenden Gans sofort ins Zimmer, wo die
Großmutter im Sessel sitzt. Witko setzt
sich ihr auf den Schoß und teilt den
Keks. »Diese Hälfte ist für dich, Oma!«,
sagt Witko und umarmt die Großmutter
ganz fest.

Wupjac sebje swójske Mjertynowe placki!

Back dir deine
eigenen
Martinskekse!

pšicynki / Zutaten:

250 g butry / Butter
375 g cukora / Zucker
2 jaji / Eier
1 łyżcku cymta / TL Zimt
625 g muki / Mehl
½ tutawki pjaceńskego pulbjerja /
Päckchen Backpulver
k wupyšnjenju: cukorowa glazura /
zum Verzieren: Zuckerguss

rozpokazanje / Anleitung :

1. Měšaj butru gładko. Rühre die Butter schaumig.
2. Pšidaj cukor, jaji a cymt a měšaj wšykno derje.
Füge Zucker, Eier und Zimt hinzu und verrühre alles recht fein.
3. Měšaj muku z pjaceńskim pulbjerjom, daj tu měšańcu do žydkeje mase a wužětaj šěsto. Verrühre das Mehl mit dem Backpulver, gib sie in die flüssige Masse und verknete alles zu einem glatten Teig.
4. Wustšigaj swětego Mjertyna a nalipni jogo na papowy karton. Z pomocu teje šablony wukšaj z rozmandlowanego šěsta Mjertynowe placki. Pjac je něnto pši 200 °C (górcota wótwjercha/wót spódka) něži 10 minutow. Gaž su placki se wochłóžili, móžoš je z cukoroweju glazuru wupyšniš. Schneide die Sankt-Martins-Vorlage aus und klebe sie auf Karton. Gib die entstandene Schablone auf den ausgerollten Teig und schneide die Martinskekse aus. Nun backe sie für 10 Min. bei 200 °C (Ober-/Unterhitze). Wenn die Kekse ausgekühlt sind, kannst du sie mit Zuckerguss verzieren.

material:

nožyce a karton za šablonu /
Schere und Karton für die Schablone

My lube serbske žiši smy

Originalny górnoserbski tekst a muzika: Jandytar Hajnk

Dolnoserbški tekst: Jill-Francis Ketlicojc

1. We na - šej ži - šow - ni my smy lu - žik serb - ski wja - so - ty.
2. Gaž Mě - to, Maj - ka, Ma - dlen - ka, Ju - ro, Jan a Mi - len - ka
3. Tek wšyk - ne na - še swje - že - nje swě - ší - my how gro - ma - že.

Kum - pan wi - ta kum - pa - na. To jo wěc - ka wu - běr - na!
Tam we ha - li spor - tu - ju, lušt - nje wó - ni ru - šu - ju.
Ce - tu swójž - bu wi - ta - my, serb - ske spi - wy spi - wa - my.

refr. Jo, lu - be serb - ske ži - ší smy we řed - nej na - šej Łu - žy - cy. Łu - žy - cy.

Gronka wó zwěrjatach

Jandytar Hajnk-Förster, *dolnosěrbski*: Fabian Kaulfürst/
Jill-Francis Ketlicojc (Naša kócka Minka)

Naša **kócka Minka**
wjelgin rada spinka.
W nocy smarcy wjelicnje.
Zajtša lězo z póstole.
Swójo mloko lapoco.
Luštnje do dnja tapoco.

*Unsere Katze Minka schnurrt und
schleckt vergnüglich ihre Milch.*

Ježyk Piksij, och ten bogi,
ten ma kradu kśiwe nogi.
Gaž se hypjjo, cypjjo dom,
kužda myš se chacha jom'!

*Der arme Igel Piksij hat es nicht leicht
mit seinen krummen Beinen.*

Tśutśo Belo pó jsy źo,
jěšnicku se wukšadnjo.
Za nim ženjo ceła wjas –
něnt se znoj tak ako pjas ...

*Der Hund Belo hat sich eine Wurst
gemopst.*

Pcołka Lenka njama měra:
Połne fory mjodu zběra.
»Domoj nosyš słodke złoto!«,
wjaseli se pcołkař Oto.
»Och, ty pilna stwórbicka,
ty sy mě ta nejlubša!«

*Imker Oto freut sich über seine
fleißigen Honigbienen.*

Žaseš małych tšašydłow

Žaseš małych tšašydłow
cyni pó jsmě: »Hu-hu-how!«

Jim se hyšći njoco spaš,
ale głosnje rušowaš.

Rejuju až do zajtša,
nježli až se minjo šma.

Skóńcnje pak tek tšašydła
mucnje padnu do spanja.

Zlagnu se do póstolki,
a kaž ty, mój synašk (*abo mě pódaš*), kužde spi.

Rozpokazanje za palcowe graše:

Žaseš palcow
dorosćonego su
tšašydła, ako cele
žiwje pó šěle góleša
libocu. Póněcom se
změruju a wóstanu
na šěle lažece.
Pókšyjšo góle a
dotyknišo pla »kaž ty«
lažko jogo nos.

Anleitung zum Fingerspiel:

Die zehn Finger eines Erwachsenen stellen die Gespenster dar, die sich schnell über den Körper des Kindes bewegen. Nach und nach werden sie langsamer und bleiben auf dem Körper liegen. Decken Sie das Kind zu und berühren Sie bei »kaž ty« sanft seine Nase.

Mólenja pší píswołjenju rěcy w žišetstwje – 2. žěl

Störungen des Spracherwerbs im Kindesalter – Teil 2

Awtorka **Helena Rjedžina** jo rěčna terapeutka a žěla w logopediskej praksy Marije Maccynej w Pančicach-Kukowje/Panschwitz-Kuckau.

Unsere Autorin **Helena Rehde** ist klinische Sprechwissenschaftlerin und arbeitet in der logopädischen Praxis von Maria Matzke in Panschwitz-Kuckau.

W zachadnem cyсле Lutkow smy južo rozpšawili wó wšakorakich mólenjach pší píswołjenju rěcy w žišetstwje. Pótrjefjone mógu bys artikulacija, słowoskład abo gramatika góleša. Za starjejšych jo wažne, swójo góle wobglědowaš a se pší njewěstosćach na fachnika ako žišecygo gójca abo logopedu wobrošiš. We wjele padach jo to pak tak, až se rěčne nadpadnosći póněcom wót samego zgubiju.

4. Mólenja pší rozměšu rěcy

Gaž góle wóznam słowow a wugronow njerozmějo, lěcrownož jogo słyšanje w póřěže jo, pón jo jogo rozměše rěcy wobgranicowane abo mólene. Pší tom se zwěšćijo, až góle njepšiměrjone (unangemessen) abo hynac na rěčne wugrona respektiwne nadawki reagěrujo, ako wócakujomy. To móžo k nje-dorozměšam a napnětosćam (Spannungen) wjasć.

In der vorherigen Lutki-Ausgabe haben wir bereits über die verschiedenen Störungen des Spracherwerbs im Kindesalter berichtet. Betroffen können dabei Artikulation, Wortschatz oder Grammatik sein. Für Eltern ist es wichtig, ihr Kind zu beobachten und sich bei Unsicherheiten an Experten wie den Kinderarzt oder Logopäden zu wenden. Oftmals geben sich Sprachauffälligkeiten aber nach und nach von selbst.

4. Störungen des Sprachverständnisses

Wenn das Kind die Bedeutung von Wörtern und Aussagen nicht versteht, obwohl sein Gehör intakt ist, ist dessen Sprachverständnis eingeschränkt oder gestört. Dabei kann beobachtet werden, dass es unangemessen oder anders auf sprachliche Äußerungen bzw. Aufgaben reagiert, als erwartet. Das kann zu Missverständnissen und Spannungen führen.

Cesto mólenja rěcneho rozměša nje-nadpadnu we wšednem dnju, dokulaž góle sebje wóznam wugrona cesto z konteksta wótwóžujo. »Gaž na psíklad něchten na wótwórnjone žurja pokažo, groni: »Zacyń pšosym žurja!«, sugerěrujotej rěc šěła rowno tak ako nejskerjej znata situacija do dalokeje měry wóznam nadawka«, měni Wendland.

5. Mólenja psí wužywanju rěcy a zamóžnosći powědanja

Gaž gólešeju šěžko psížo, licho powědaš, něco wopisowaš, wó dožywjenu wulicowaš abo k wobrazowemu tšo-jeńkoju powědaš, móžo se wó mólenje psí wužywanju rěcy resp. zamóžnosći powědanja jednaš. Za psíslucharjow jo pón cesto šěžko, powědane słowo rozměš a rozpšawam slědowaš. W takich padach móžo se staš, až góle se skerjej slědk šěgnjo a mjenjej powěda.

6. Mólenja běžnego powědanja (na ps. jěkotanje)

W běgu rěcneho wuwisa a psíswójenja rěcy móžo pla góleša mjazy 3. a 5. žywjěrńskim lětom se staš, až nastanjo

Häufig fallen Störungen des Sprachverständnisses im Alltag nicht sofort auf, weil sich das Kind die Bedeutung der Aussagen oft aus der Situation heraus erschließt. »Wenn beispielsweise jemand auf eine geöffnete Tür zeigt und sagt: »Mach bitte die Tür zu!«, unterstützt sowohl die Körpersprache als auch die vermutlich vertraute Situation das Verständnis des Auftrags in hohem Maße.«, meint Wendland.

5. Störungen des Sprachgebrauchs und der Erzählfähigkeit

Fällt es dem Kind schwer, frei zu erzählen, etwas zu beschreiben, über Erlebtes zu berichten oder eine Bildergeschichte zu erzählen, kann es sich um eine Störung des Sprachgebrauchs bzw. der Erzählfähigkeit handeln. Für Zuhörende ist es oftmals schwer, das Gesagte nachzuvollziehen und den Erzählungen zu folgen. In solchen Fällen kann es vorkommen, dass sich das Kind eher zurückzieht und weniger erzählt.

6. Störungen des Redeflusses (z. B. Stottern)

Im Laufe der Sprachentwicklung und des Spracherwerbs kann es beim Kinde zwischen dem 3. und 5. Lebensjahr zu unflüssigem Sprechen kommen. Das klingt meist ähnlich wie ein Stottern,

njeběžne powědanje. Což zwětšego kaž jěkotanje klincy, słuša k normalnemu rěcnemu zažaržanju góleša. Pla takich njeběžnosćow njejadna se wó mólenja, a toš zwětšego njetrjebaju se wót fachnika gójš.

Slědujuce znamjenja pak mógu na to pokazaš, aš góle zachopijo jěkotaš:

- wóspjetujo zuki a zložki wěcej raz (b-b-b-bom, wo-wo-wo-wobora)
- rozčěgnjenje: pódlejšujo jednotliwe zachopne pismiki (aaaaale, mmm móje, zzzzub)
- blokady: wustawa pšecej zasej na zachopjeńku abo wesrjež słowa pši jadnom zuku, což jo zwězane z mócu a napinanim pši powědanju (p-p-p-..., póstol-l-l-l-...)
- pšestawki ako wuraz šělneje napnětosći: žěle guby a woblica su wupněte abo se sobu gibaju
- cas: pokazuju symptomy južo dlej ako šesć mjasecow

Cesto wuwijaju žiši njepšigódne strategije, aby take nadpadnosći pšewinuli. Tak wobijaju se na pš. wěstych słowow, gibaju druge žěle šěta sobu etc. Šym mjenjeje adekwatnje jich wobswět z takimi zjawami wobchada, šim wěcej se wóni skšušiju.

Literatura

Wendland, W./Springer, L./Schrey-Dern, D. (Hrsg.): *Sprachstörungen im Kindesalter*. Georg Thieme Verlag. 2006.

gehört jedoch zum normalen kindlichen Sprechverhalten. Diese Unflüssigkeiten stellen keine Störung dar und sind daher meist nicht behandlungsbedürftig.

Es gibt jedoch Merkmale, die als Anzeichen für ein beginnendes Stottern gesehen werden können

- Laute oder Silben werden mehrfach wiederholt (d-d-d-d-der, Ba-Ba-Ba-Ba-Banane)
- Dehnungen: Langziehen einzelner Anfangsbuchstaben (Ooooooma, Ssssssand)
- Blockaden: Hängenbleiben an einem Laut vor oder im Wort, verbunden mit Kraft und Anstrengung beim Sprechen (K-k-k- ..., Kinderg-g-g-g- ...)
- Pausen als Ausdruck körperlicher Anspannung: Verspannungen oder Mitbewegungen im Mund- und Gesichtsbereich
- Dauer: Symptome werden länger als sechs Monate beobachtet

Viele Kinder entwickeln ungünstige Strategien, um solche Auffälligkeiten zu überwinden, wie z. B. das Vermeiden bestimmter Wörter, das Mitbewegen anderer Körperteile etc. Je unangemessener das Umfeld der Kinder mit solchen Erscheinungen umgeht, umso eher werden sie sich verstärken.

Online pšistupne brošurki

Wiehage, A./Ott, S.: *Störungen des Spracherwerbs. Informationen für Eltern und Angehörige*. Deutscher Bundesverband der akademischen Sprachtherapeuten.

Deutscher Bundesverband der akademischen Sprachtherapeuten (Hrsg.): *Störungen des Spracherwerbs* 3. 2005.

Didaktisko-metodiske pórucenje za žiši w góletkowni

Didaktisch-methodisches Angebot für Krippenkinder

Swěžeń swětego Mjertyna swěši se tradicionelnje ze žišecymi lampionowymi pśešěgami, wótpođnja jo že scasom śma. Śamnota južo cele małe žiši fasciněrujo a pótakem se góži, w zgromadnem kole wó temje powědaś. Jo žiśam nadpadnuło, až jo wjacor něnto jěsnjej śma? Co jo śma, co jo swěćło? Ga jo śma, ga swěćło? Pśez co nastanjo swěćło?

Der Martinstag in der dunklen Jahreszeit kann – über die Lampionumzüge hinaus – als Anlass zur Beschäftigung mit dem für kleine Kinder faszinierenden Thema »Dunkelheit und Licht« dienen.

POKAZKA: Pšosym gładajšo pśi pšewje-
ženju pórucenja na wěstotu techniki
a na to, až kable elektriskich ředow
na pušu njelaže.

Śma a swěćło Dunkel und hell

MATERIAL →

za kuźde góle łopjeno, kótarež jo k počojcy carne a k počojcy běle a carnny a běły barwik
für jedes Kind ein Blatt Papier, das zur Hälfte schwarz und zur Hälfte weiß ist, einen schwarzen und einen weißen Buntstift

NADAWK →

»Wopytajšo, na kótarej slězynje barwiki lěpjej statkuju. Wižimy carnny barwik na carnej slězynje, běły na bělej? Co jo how śamne, co swěćće? Kótaru barwu ma śma, kótaru swěćće?« atd.

Die Kinder probieren aus, wie die Buntstifte auf weißem und schwarzem Hintergrund wirken. Was ist hell und was ist dunkel?

RĚČNY NADAWK →

»Pšašajšo se mjazy sobu za barwikami: Daj mě pšosym carnny (běły, śamny, swěćły) barwik.« Gaž pšigrónjone góle rowno wupšosony barwik trjeba, dej wótegroniś: »Pšosym cakaj wokognuše!« Abo góle se pšaša: »Chto ma carnny (běły, śamny, swěćły) barwik za mnjo?«

Die Kinder bitten um Buntstifte und üben ganz nebenbei die Farben.

Graše ze swěćłom a senju Spiel mit Licht und Schatten

MATERIAL →

lampa za pisańske blido, licha scěna, pó pótrjebje LEDjowe swěćycki a kapsne lampy (snaž z wobrazkami, na pś.: www.dusyma.com/de/Eltern/Schattenwerfer-Flashlight-zid543707?CatalogID=Eltern) eine Schreibtischlampe, eine freie Wand, nach Bedarf LED-Teelichter und Taschenlampen

Přigótujšo žiři na slědujucu situaciju:
»W rumnosći bužo něnto śma. Gasnjomy swětło.« Snaž zašaltujošo how a tam LEDjowe swěcycki, aby se žiři njobjali.
Bereiten Sie die Kinder behutsam auf die Dunkelheit im Raum vor.

FAZA 1

Wusměřšo swětło lampy na scěnu.
Žiři mógu něnto w swětle ruce gibaš.
Pšašajšo se: »Co na scěnje wizišo?«
A w dalšnem kšacu napominajšo žiři pótom: »Chto co, móžo se něnto wopytaš.
Co se stanjo, gaž do swětła stupijošo?
Co móžošo z rukoma pokazowaš? (na ps.:
<https://malvorlagen-seite.de/schattenfiguren-haende/>).
Kake sni chytaju grajki?«

Gaž nalipnjošo wumólowanki (2 x swětego Mjertyna + pšosarja, b. 15, 17, 19) na papu a je wustšigajošo, móžošo tšojenje wó swětem Mjertynje ako senjowe žiwadło graš.

Die Kinder werfen verschiedene Schatten an die Wand und stellen die Martinsgeschichte als Schattentheater dar.

FAZA 2

Pokažčo žiřam kapsnu lampu. Pšašajšo se: »Co to jo?« Pówućco je, kak deje z lampu pšawje wobchadaš: »Pšosym žaržčo kapsnu lampu kšuše! Gaž dołoj padnjo, móžo dokusow hyš. Pšosym njegłědajšo do lampy, howac was wóćce bóliće.« Pótom wužěłšo žiřam kapsne lampu. Něnto móžošo žiřam wšakorake nadawki stajaš a se je pšašaš: »Co móžom wizeš, gaž ze swětlom tam a sem swěšim? Swěščo na wjerch (spižku, blido, stoł, žurja, knigły). Žo jo barik (spižka, blido, ...)? – Pytajšo z kapsneju lampu barika (spižku, blido, ...). Dajšo swětloju rejowaš. Nejpjerwej pómałem a pótom malsnjej.«

Die Kinder experimentieren mit dem Licht der Taschenlampe. Dabei üben sie den Wortschatz der zu beleuchtenden Dinge.

awtorka: Nadja Lebzec, wótkublařka w žiřecem dnjownem pšebywanišču »Geisingska 25« w Drježdžanach

Rěcne pórucenje k swětemu Mjertynoju

material:

- legenda swětego Mjertyna
- Swěty Mjertyn a pšosař (glej bok 18)
- Sankt Martin. Kamishibai Bildkartenset (Verlag Don Bosco)
- papowa figura wójaka Mjertyna a chudego pšosarja (glej bok 15 a 19)
- Witko k wustšiganju (Lutki 1/2017, pšitłoga, abo www.witaj-sprachzentrum.de/obersorbisch/wp-content/uploads/sites/3/2017/09/1_2017_Lutki_Einlegekarte_hsb-2.pdf)
- spiwnik »Spěwajšo, se radujšo«
- mały kónik
- mjac (z papy)
- dvě samskej sukni, na pš. hantwala, kotrejž ze spinkoma za włosy gromadu zetykujošo
- kij w žišecej wjelikosci, na pš. gałuz

1. Spiw

Na zachopjeńku móžošo spiw »Hympanko« (z: »Spěwajšo, se radujšo«, bok 83 abo pšepisanu wariantu spiwa, glej Lutki, bok 19) abo »Njej' how swěty Mjertyn był?« zaspíwaš.

žiši:

Wje- le glu- ki ży- cy- my a se pěk- nje pša- ša- my:

„Njej' how swě- ty Mjer- tyn był, njej' ga nic how wó- sta- jít?“

góspozu: A D A D

„Ju, ju, ju, poł- nu šklu a hyš- cí ce- tu ko- pi- cu!“

2. Legenda

Z pomocu kamishibai (powědařske žiwadło) móžošo žiśam legendu wó swětem Mjertynje něnto pśedcytaś abo wulicowaś. Alternatiwnje abo k wudopólnjenju móžošo papowe figury zasajžiś. Pórucujomy, až sebje legendu do toho wěcej raz pśedcytajošo a pšepowědajošo, tak až móžošo ju licho pśednjasc a pó pótrjebje na pšašanja žiśi reagěrowaś.

4. Graše »Woblěkajmy Witka«

Pšecej dvě žiśi dostanjotej papowego Witka w spódnjej drastwje. Tak ako pšosarjeju jo se wě teke jomu zyma! Toś jo nadawk, jogo woblac. Do toho mógu žiśi sebje Witka a žěle jogo drastwy wustřigaś a wumólowaś. Za serbsćinu wuknjece žiśi jo jawnora warianta, wó jadnotliwe žěle pšosys a pši tom sadu »Daj mě pšosym [zec].« zwucowaś. Serbske žiśi by mógli Witka, za tym až jo woblekany, hyšći pśedstajiś, na pś.: »Mój/naju Witko ma zelene crjeje, žolty zec a módry anorak.«

3. Žiwadło

Pšecej tśi žiśi mógu legendu něnto pśedgraś. »Swěty Mjertyn« dostanjo plaśc a mjac, »pšosař« kij a »kón« kónika. Něnto wulicuju legendu hyšći raz (w skrotcovej formje) a dajšo žiśam scenu pśedgraś a, wótpowědnje jich rěcnym zamóžnosćam, wulicowaś.

Swěty Mjertyn a pšosař

awtorka: Weronika Butendeichowa

Pšed wjele, wjele lětami jo był žywy młody muž. Jomu jo se groniło Mjertyn a wón jo był romski wójak.	<i>wobraz wójaka Mjertyna pokazaš Na com spóznamo, až jo wójak? → nagłownik, škórnje, mjac, plašč</i>
Jogo nan jo jomu mě Mjertyn dał, dokulaž to groni we łatyńskej rěcy take něco ako »mały Bog wójny«.	
Jaden žeń jo rejtował Mjertyn na swójom kónju do města Amiens.	<i>imaginarne wócki (Zügel) žaržaš, drebo- taš a pši tom z jězykom mlacaš (schnal- zen)</i>
Jo było zyma, wjelgin zyma. Jo, pšewšo zyma!	<i>se wobpšimješ a se tšěšć</i>
Wětš jo jomu sněžynki do woblica duł, tak až jo lěbda něco wižeš mógał.	<i>z ruku swójo woblico šćitaš</i>
Jano derje, až Mjertyn jo měł tłusty, cerwjeny plašč na ramjenjoma, kenž jo jogo wogrěł. »Ach, to jo fajń šopło!«, jo sebje gronił.	<i>sebje imaginarny plašč pšez ramjeni šěgnuš a se do imaginarnego plašća zawiš</i>
Pši takem wjedrje njejo był žeden luž na drogach wižeš. Ale chto jo se tam na zemi gibał?	<i>płonu ruku nad wócyma žaržaš a se za něcym w dalokosci rozlědowaš</i>
To jo był chudy, stary muž, kenž jo na zemi sejžeł. Njejo měł nic na głowje, žednu šapku, nic wokoło šyje, žeden šal, a njejo měł daniž žeden tłusty, šopły plašč na ramjenjoma.	<i>wšyknjo pantomimiski pšedstajiš</i>
Muž jo wołał: »Daj mě pšosym něco k jěži, jadnu skibu, pšosym, pšosym!«	<i>pšosecu gestu cyniš</i>
»To jo bogi pšosař«, jo Mjertyn spóznał, »jo głodny	<i>sebje brjuch žaržaš</i>
a marznjo w zymje.	<i>se wobpšimješ a se tšěšć</i>
Skibu za pšosarja njamam, ale ...« – a how jo na jadnu ideju pšišeł! Jo swój mjac wzet a z nim rozdželił swój plašč do dweju želowu.	<i>gesty napódobniš a k tomu groniš: Ryts-rats, ryts-rats</i>
Jadnu połojcu plašća położyjo chudemu pšosarjeju pšez ramjeni. Ten jo se žiwał a njejo mógał se dožiwaš. Ale pón jo se Mjertynoju žěkował: »Měj žěk, kněž, měj wjeliki žěk!«	<i>ruce styknuš a se póktanjaš</i>

Kónik, kónik, dreboco / Swěty Mjertyn rejtujo

K melodiji spiwa »Hympanko« (słowa: Jan Radyserb-Wjela; melodija: Měrćin Čornak) ze spiwnika »Spěwajšo, se radujšo!« (Ludowe nakładnistwo Domowina), bok 83

Kónik, kónik dreboco,
swěty Mjertyn rejtujo.
Wiži pšosarja pši pušu
a ten marznjo bejnje w sněgu.
Mjertyn želi płašč:
»Potojcu how maš!«

Mój słownik – Mein kleines Wörterbuch

Swěty Mjertyn
Sankt Martin

byzaś	– flitzen, sausen
chudy/-a/-e	– arm
dariś	– schenken
daś	– geben
drastwa	– Kleidung
duś	– blasen
farski dwór	– Pfarrhof
głodny/-a/-e	– hungrig
gluka	– Glück
Wjele gluki!	– Viel Glück! Alles Gute!
gósposzařka	– Haushälterin
gus	– Gans
gusło	– Zauber
kapalka	– Kapelle (relig.)
klin	– Schoß
kobjelka	– Bügelkörbchen
kón	– Pferd
lapotaś	– schleckern
lud/luźik	– Volk / Völkchen
marznuś	– frieren
mjac	– Schwert
pěknje	– artig; fein, nett
płaść, mantel	– Mantel
plack	– Keks
pó jsmě	– im Dunkeln
pókšyś	– zudecken, bedecken
połniś	– füllen
połojca	– Hälfte
pšaśaś (se)	– (sich) fragen
pšosař	– Bettler
pšeražiś	– verraten
rejtowaś/ pširejtowaś	– reiten/angeritten kommen
rozdzěliś/želiś	– verteilen/teilen
rušowaś	– toben, lärmern
smarcaś	– schnarchen
sněžynka	– Schneeflocke
spinkaś	– fein schlafen (Kdmd.)

swětlaško	– Lichtlein
swěšiś	– feiern, scheinen
swěžeń	– Fest, Feiertag
šybale	– schelmisch, schalkhaft
śopło	– warm
tapotaś	– trippeln
wěc/wěcka	– Sache/kleine Sache
wěťš	– Wind
wjelicnje	– großartig
wobpšimjeś (se)	– (sich) umarmen
wogrěś	– wärmen
wójak	– Soldat
wójařska drastwa	– Uniform, Soldaten- kleidung
wóstajiś	– lassen
wujachlony/ -a/-e byś	– außer Atem sein –
zyrna	– kalt; Winter

Wuběžowanje wótkubłařkow

Wcasu corona-pandemije, ako jo jano mało žiři w žiřownjach było, wótkubłařki a wótkubłařje su nacylnje doma byli a njesom wěcej mógała k nim wogłědaš abo rěčno-didaktiske dalejkubłařnja za nich pšewjasć, som pytała za móžnosću, kontakt k Witaj-wótkubłařkam a wótkubłařjam zdžaržaš. To som ideju měła, małe wuběžowanje startowaš.

Wót 23. apryla do 27. maja som wótkubłařkam a wótkubłařjam kuždy žělowy žeń jaden mały rěcny nadawk abo jedno gódańko do WITAJ-Whats-App-kupki abo z mejlku póstała. Za wótedane rozwězanja su wšednje dypki dostali. Wobžělnice a wobžělniki z nejwěcej dypkami su małe myta dostali. Wuběžowanje smy žělili do dweju rundowu. Cełkownje jo se 16 pšedšulskich pedagogowkow a pedagogow z 8 žiřownjow wobžěliło a to na 21 dnjach.

Feedback wobžělonych jo wjelgin pozitiwny był. Wóni su mě napisali, až su wjele wjasela pši rowězanju a gódanju měli a su pšecej teke něco nowego pšiwuknuli. Aspekt wšednego zaběranja ze serbskeju rěcu jo jim wjelgin wažny był, wažnjejšy ako dojšpjonje dypki abo myta. Teke za mnjo jo to rědne nazgónjenje było a som se wjelgin wjaseliła, až su byli wšykne tak motiwěrowane a su z luštom sobu gótowali. A mój zaměr – zdžaržanje wuskego kontakta k wótkubłařkam a wótkubłařjam – jo se cele pšipódla pšez wjele telefonatow a powěšćow teke zwopšawdnił.

Pó dokóńcěnu wuběžowanja su se někotare wótkubłařki žycyli, až take něco skóro raz wóspjetujomy – teke gaž njejo pandemija.

tekst: Gunda Heyderowa

1. Cogodla su lutki pód zemju žywe?

- A dokulaž su wjelgin njeatraktiwne
- B dla corona-pandemije
- C dokulaž by luže howac na nich stupili
- D dla zogola zwónow

2. Gaž maju luže plona w domje, žo jo wón žywy?

- A na kawčy pšed telewizorom
- B na najšpě
- C w póstoli burowki
- D w piwnicy

3. Co co błudnik ako myto za pomoc měš?

- A słodke pampugi
- B drobne pjenjeze
- C dobry paleńc
- D małe góletko

4. Wó com wulicuju žowćo pšezpódnicy?

- A wó lanje
- B wó dowolu
- C wó pšijašelu
- D wó lutkach

Serbske powěšći – Co jo pšawje?

Kak jo ježyk Štapak skóńcnje spaš nawuknuť

Wót 4 lět
Ab 4
Jahren

wulicowała:
Jěwa-Marja Čornakec
ilustrěrowal: Günter Wongel
z górnoserbskeje rěcy
pšestajil: Gerat Nagora,
16 b., barwne ilustracije,
brošura, 2009
5,90 €

Wie Igel »Kačičik« (zu Deutsch: Stachelchen) endlich schlafen lernte, obwohl er den ganzen Winter am liebsten mit seinen Freunden Fußball spielen würde. Mit beigelegter deutscher Übersetzung.

Wšykne ježyki w zymje spě. Ježyk Štapak pak by lubjej ze žabku Šnapawku, wroblikom Fridom, myšku Pip-pip a šwjercami kopańcu grať. Spaš se jomu njoco – a zewšym nic celu dłužku zymu! Lěč mógu jomu pšijašele to zymske spanje weto nawucyš? To zgóniju małe WITAJ-žiši w toš tych bogaše ilustrěrowanych kniglickach.

Naše knigły a wót-
stuchańske knigły dostanjošo
teke w chósebuskej Lodce
abo pšašajšo se za nimi
we Wašej knigłarni.
www.domowina-verlag.de

Unsere Bücher
und Hörbücher erhalten Sie
auch in der Sorbischen Kultur-
information »Lodka« im Cottbu-
ser Wendischen Haus (August-
Bebel-Str. 82) oder fragen Sie
in Ihrer Buchhandlung
nach.

WITAJ
Rěčny centrum
Rěčny centrum
Sprachzentrum
Language Centre

Waše měnjenja, kritiki, pokazki
a skazanki Lutkow pósćelšo
pšosym na:
Ihre Meinungen, Kritiken,
Hinweise und Lutki-Bestellungen
senden Sie bitte an:

Domowina, Rěčny centrum WITAJ/
WITAJ-Sprachzentrum
Žylojska droga/Sielower Straße 39
03044 Chósebusz/Cottbus
e-mail:
sekretariat@witaj.domowina.de